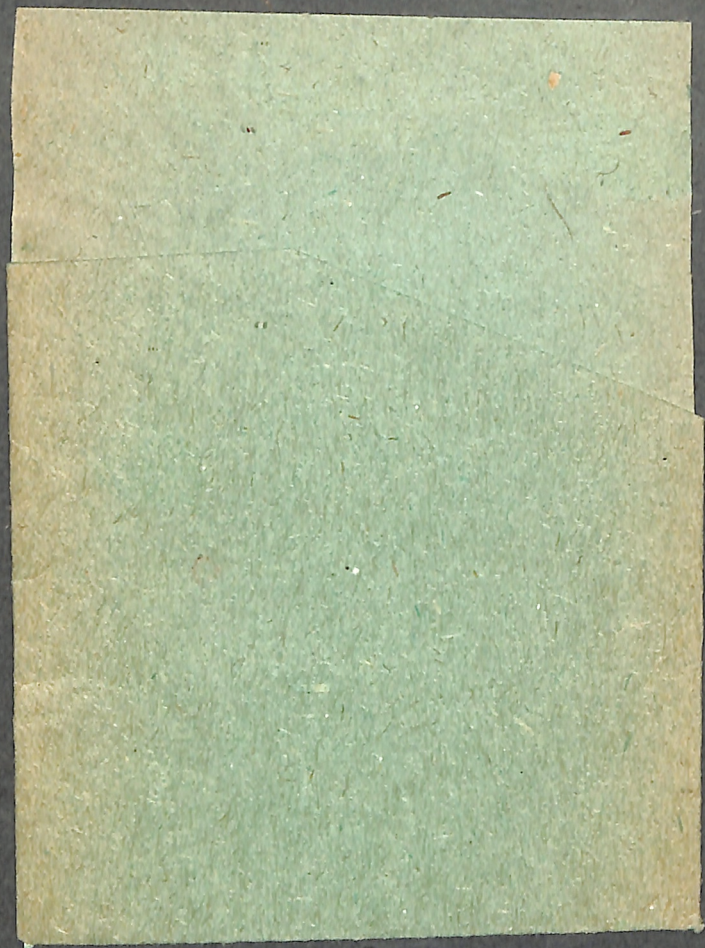

326.1

1906.

K-21

1906.

2003

ԹԷ Ի՞ՆՁ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ
ԿԻՆ ԵՐԸ
ԻՐԵՆՑ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՈՒՂԵՐՁ ՄԸ,
ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ,
ՎԵՐՋԱԲԱՆ՝ ԹԱՐԳՄԱՆԻՁԷՆ

Թարգմ. Մ. ԿԻՐԱՃԵԱՆ
(Հ Ր Ա Ջ Մ)

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՄԱՏԵՂՈՍԵԱՆ

1909

16199

Շնորհաշումք Տիկին Արուսեակ Դաւիթեան,

Տիկին,

Գրքի ձեռով անդրանիկ հրատարակութիւնս է աս, եւ պատիւ կը համարիմ անունիդ ձօնել թարգմանութիւնս:

Թերեւս, կիներու համար, ամենէն համեստ, այլ, միւսնոյն ատեն, ամենէն աւելի շահեկան, ամենէն աւելի օգտակար գրուածքն ըլլայ իրենց տիկնութեան շրջանի մէջ:

Ու Ձեզի կը ձօնեմ սա խորին համոզմամբ որ լաւ տիկիներէն էք, ծանօթութիւն ունենալով այն առողջ մտքին որ անկաշկանդ երեւան եկաւ, ձեր թարմ տարիքին մէջ, դէպի աղուոր պարտականութիւնները, ու նաեւ այն ատեն որ շատ գորովալից տեսած էի Ձեզ կանացի պատմական անցքերու:

Հայ կիներու տուէք, Տիկին, կիներու համար մտածուած սա քանի մը թերթիկները: Անշուշտ եղէք թէ բարերար ազդեցութիւն մը պիտի ունենան ամուսնական կեանքի մէջ. ու պիտի ըլլայ որ, կոչում ընելով պարտականութեան խոր զգացումին, վանեն ուռած սեւ ամպը, ընտանեկան յարկի վերեւ, յանկարծ սպառնալից կախուած մէկ երկու անշնորհ բառերէ:

Ու երջանիկ չէ՞ք ըլլար որ այս անո՛ւշ աշխատանքիս մէջ դեր մը տրուի Ձեզի. — հեղինակին ոգին, հայեցի տաքազով մարմնացած, անունովդ լոյս ելլէ ու երթայ խօսելու, հարիւրաւոր բերաններով, համազգի քոյրերուդ:

Անկասկած եղէք իր օգտակարութեանը: Մարդկեղէն սրտի տկարութեան — խօսքերու հմայքին, — դիպող բոպէի մը մէջ արտասանուած անուշ խօսքերու հմայքին — միապէս

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄԱԳՐԱՏՈՒՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ԵՒ ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅ

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Թիւ 27, Ֆիննանքըլար Եօգուլու, Կ. Պոլիս

10123-57

հաւատացող եմ: Առիթ ունեցայ օր մը, թարգմանութեանս
ծեռագիրը կարդալու բարեկամուհի տիկնոջ մը, Շատ գոհունակ
եղեցաւ. ու, պատիպատ դարձուածքով, ուզեց հասկցնել որ
եթէ այդ տողերը առաջուընէ կարդացած կամ լսած ըլլար,
թերեւս երբեք տեղի չի տար մանր մունր անզգուշութեանց
որոնք հիմա ապաշաւ մը կ'ըլլային իրեն:

Արդ, այս թերթիկներուն ընթերցումը գոհունակութիւն
յառաջ բերէ եւ կամ ապաշաւ, երկուքն ալ օգտակար են, ա-
ռաջինը խրախոյս մը ըլլալով դէպի պարտականութիւնները
ընտանեկան յարկի տակ, եւ միւսը՝ խափանարար մը չնա-
խատեսուած չարիքներու դէմ:

Օգտակարութիւն մը չէ՞ ատ, Տի' կին:

27 Օգոստոս 1906

ԿԻՒՐՃԵԱՆ.

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Դեմետրիոս Երազմոս կամ ինչպէս կ'ըսուի հասարակա-
բար, Երազմ, ծնած Ռոթերտամի մէջ 28 Հոկտեմբեր 1469, եղած
է իր ժամանակին ամենէն գիտուն մարդը: Մինչեւ ինը տարե-
կան, երգեցիկ տղոց խումբին մէջ տիրացու է. յետոյ կը ղրկուի
Տըվանդէրի⁽¹⁾ դպրոցը ուր կը զարգանան անոր իմացական կա-
րողութիւնները շքեղափառ ու հզօրապէս:

Հազիւ տասներջորս տարեկան, որք մնաց պատմական մեծ
դէմքերու դժբախտ մանկութեանը պէս. ու, խնամակալներէն
ստիպուած, վանք մտաւ տասներեօթը տարեկանին մէջ: Բարե-
բախտաբար սակայն, Քամպրէյի եպիսկոպոսին շնորհիւ, դուրս
հանուեցաւ այդ արգելափակ կեանքէն, ու, այնուհետեւ, գնաց
Փարիզ՝ իր աստուածաբանական ուսումները կատարելագոր-
ծելու համար: Այցելեց Իտալիոյ գլխաւոր քաղաքները, անցաւ
Անզլիա ուր մնաց երկար տարիներ՝ յունարէն լեզուն դասախո-
սելով Օքսֆորտի համալսարանին մէջ:

Երազմ ընդարձակ հմտութիւն ունեցած է, սուր մտքի
տէր եւ շատ լաւ մշակեալ ճաշակով մը օժտուած: Իր նկա-
րագրին անկախութիւնն ու անվրդով կեանքի սէրը՝ իրեն նա-
խապատիւ համարել տուին, ամէն պատիւներէ ու աստիճան-
ներէ վեր, ուսումնասիրութիւն եւ առանձնութիւն:

(1) Հոլանտական քաղաք:

Գրական վերածնունդի ռահորդներէն է՝ Իր բոլոր երկասիրութիւնները ունին կարեւոր արժէք մը իրենց նիւթին շահեկանութիւնովն ու դասական ոճի գեղեցկութիւնովը։ Տակաւին այսօր ալ կը յիշատակուի իբրեւ լաւագոյն լատինաբան մը իր դարուն։ Սէնդ-Պէօվի սա բանի մը տողերը, իր ժղլանքէն (causerie) առնուած, կը բաւեն իբրեւ վերջաբան մը հեղինակին համար. «Երազմ չափաւոր Վոլթէր մըն է, Ֆոնդընէլ մը՝ աւելի ողջ գրական ճաշակով, Ռապըլէի կարապետ մը՝ առանց հարբածութեան, իմաստուն մը որ, շատ կանուխ, տեղաւորուած է երկու ծայրայեղ կուսակցութեան մէջտեղը⁽¹⁾, եւ, չկրնալով յարիւր ո՛չ մէկուն եւ ո՛չ միւսին, թոյլտուութիւն կը խնդրէ չեզոք մնալու»։

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ

(1) Այսինքն Թէ Երազմ չընդգրկելով Լուծերի Բարեկարգութիւնը, միեւնոյն ատեն զատապարտած է շատ բաներ ալ որոնք պապականութեան մէջ գործ կը արուին, ու այդ իսկ պատճառաւ՝ նախատինքներու նշաւակ եղած է եւ կամովիներէն եւ բողոքականներէն։

ԵՐԱԶՄ

ԹԷ ԻՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ

ԿԻՆԵՐԸ

ԻՐԵՆՅ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԵԻԼԱԼԻ, ՔՍԱՆԹԻՊՈԼԷ

ԵԼԼԱԼԻ. — Բարեւ, ցանկալի՜րդ Քսանթիպպէ, բարեւ։

Քսանթիպպէ. — Աստծու բարին, անձկալի՜դ ԵԼԼԱԼԻ։ Սովորականէն գեղեցիկ կերեւաք ինծի այսօր։

ԵԼԼԱԼԻ. — Ծաղրանքով դուռ կը բանաք ձեր ընդունելութեանը։

Քսանթիպպէ. — Ստուգիւ ոչ. անկեղծօրէն կըսեմ որ այդպէս կերեւաք ինծի։

Եւլլալի. — Թերեւս նոր շրջազգեստս է զիս գեղեցկացնողը :

Քսանթիպպե. — Լաւ կռահեցիք : Երկար ժամանակ է որ այդպիսի սիրուն բան մը տեսած չեմ : Կարծեմ թէ անգլիական կերպաս մըն է ատ :

Եւլլալի. — Բուրդը անգլիական է . ներկուածքը՝ վիճակեալ :

Քսանթիպպե. — Իր քնքշութիւնը կը գերազանցէ ամէնէն նուրբ ասուեղէնը : Ո՛րքան սքանչելի է այդ ծիրանիին գոյնը : Ուրկէ՞ եկաւ ձեզի այդ գեղեցիկ նուէրը :

Եւլլալի. — Ամուսինէս :

Քսանթիպպե. — Ո՛հ, ինչքան երջանիկ էք՝ վիճակուած ըլլալով այդպիսի ամուսինի մը : Գալով ինծի, աւելի պիտի սիրէի կին ըլլալ տխմարի մը, քան թէ սա նիկոլիս :

Եւլլալի. — Ինչո՞ւ ատիկա, կաղաչեմ : Տակաւին համաձայն չէք իրարու :

Քսանթիպպե. — Երբեք չպիտի համաձայնիմ այդպիսի մարդու մը հետ : Կը տեսնէ՞ք թէ ինչպէս գէշ հագուած եմ . ու յանձն կառնէ որ իր կինը այդպէս փողոց ելլէ : Թող մեռնիմ եթէ յաճախ դուրս ելլելուս ամօթահար չեմ՝ տեսնելով թէ ինչպէս լաւ հագուած են ուրիշ կիներ որոնք շատ աւելի աղքատ ամուսիններ ունին :

Եւլլալի. — Պարկեշտ կնոջ մը զարդարանքը

ո՛չ իր հագուստին մէջ է ո՛չ իր անձին յանձանքին մէջ ինչպէս որ լսեցի Պետրոս առաքեալը⁽¹⁾, քանի մը օր առաջ, եկեղեցիին բեմէն, այլ իր բարձի անբծութեան ու սթափ նկարագրին մէջ :

Քսանթիպպե. — Բայց հիմակու հիմա, այդ բարի ամուսինը, այնքան կծու իր կնոջ համար, շատ փութկոտ է մտնելու ոչ-միջակ օժիտ մը որ ինծմէ ստացաւ :

Եւլլալի. — Լռէ . կանխաւիք նոյն իսկ ձեր անձին դէմ՝ գէշ խօսելով ձեր ամուսինի մասին : Բայց ըսէ՛ք ինծի, կուի՞ր չէ՞ք բռնուիլ անոր հետ երբ գիշերները տարածամ տուն կը դառնայ :

Քսանթիպպե. — Անոր հետ կը վարուիմ ինչպէս որ կարժէ . լաւ կը կռահէ որ ես համը մը չեմ :

Եւլլալի. — Ի՞նչ կը պատասխանէ :

Քսանթիպպե. — Ի սկզբան կը պոռպորար ահաւելիօրէն՝ կարծելով որ պիտի սրտաբեկէր զիս իր նախատինքներովը :

Եւլլալի. — Վէճը հասած չէ՞ երբեք մինչեւ հարուածի :

Քսանթիպպե. — Անգամ մը միայն կուրը այնպէս տաքցաւ որ քիչ մնաց իրար տիէինք :

Եւլլալի. — Ատ ի՞նչ կը լսեմ :

(1) «Որոնց զարդարանքը չըլլայ դուրսէն մագերու հիւսուածքներով և ոսկիներու շարքերով կամ շքեղ հանդերձներ հագնելով» : Պետ. Ա. 3 :

Քսանքիպպե. — Գաւազան մը կը տատանէր՝
զարհուրելի աղաղակներ արձակելով ու ահռելիօրէն
պոչտալով սպառնալից :

Եւլալի. — Ու չվախցա՞ք :

Քսանքիպպե. — Ո՛հ ամենեւին, ես ալ ձեռք
ձգած էի աթոռակ մը, ու, եթէ իր մատին ծայրովը
դպչէր ինծի, զգացած կըլլար որ ձեռնատ մը չեմ :

Եւլալի. — Ահաւասիկ նոր տեսակ վահան մը :
Ուրիշ բան չէ՞ր պակսիր եթէ ոչ նիզակաձև գա-
ւազան մը :

Քսանքիպպե. — Զգացած կըլլար որ գործ
ունէր առնակնոյ մը հետ :

Եւլալի. — Ա՛հ, սիրելի՛ Քսանքիպպէս, առիկա
բոլորովին անպատշաճ է :

Քսանքիպպե. — Ի՞նչ ընել պատշաճաւոր է :
Քանի որ ինծի հետ չի վարուիր իբրեւ իր կնոյ հետ,
պարտաւոր չեմ անոր հետ վարուիլ իբրեւ ամու-
սինիս հետ :

Եւլալի. — Ս. Պօղոս կը պատուիրէ՞ որ կիները
հնազանդ ըլլան իրենց ամուսիններուն ու ակնա-
ծանք ունենան անոնց նկատմամբ. Ս. Պետրոս մեզի
օրինակ կուտայ Սառան որ տէր կը կոչէր իր ամու-
սինը :

Քսանքիպպե. — Գիտեմ ատիկա : Բայց նոյն
Ս. Պօղոսը կը պատուիրէ թէ ամուսինները պէտք է
սիրեն իրենց կիները այնպէս ինչպէս Քրիստոս

սիրեց իր հարսը՝ Եկեղեցին : Թո՛ղ ան յիշէ իր պար-
տականութիւնը, ես ալ իմս կը յիշեմ :

Եւլալի. — Որովհետեւ գործը հասած է մինչեւ
այդ կէտը՝ ուր երկուքէն մէկը պէտք է տեղի տայ,
արդար է որ կինը զիջում ընէ :

Քսանքիպպե. — Եթէ սակայն կարելի է ամու-
սին կոչել մարդ մը որ զիս սպասուհի տեղ կը գոր-
ծածէ :

Եւլալի. — Ըսէ՛ք ինծի, սիրելի՛ Քսանքիպպէ,
անկէ ի վեր դադրեցա՞ւ ձեզի սպառնալէ իր հար-
ուածներովը :

Քսանքիպպե. — Դադրեցաւ, ու լա՛ւ ըրաւ.
ապա թէ ոչ՝ տիողը կուտէր :

Եւլալի. — Եւ դուք չդադրեցա՞ք անոր հետ
կռուելէ :

Քսանքիպպե. — Զպիտի դադրիմ :

Եւլալի. — Ինքը, ա՛ն ի՞նչ կընէ այդ ատենը :

Քսանքիպպե. — Ի՞նչ կընէ : Մերթ կը քնա-
նայ, անտաշը. մերթ սոսկ կը խնդայ. երբեմն ձեռք
կառնէ իր երեքադեան կիթառը ու կը ճզրտացնէ
այնքան որ կարենայ խեղդել աղաղակներս :

Եւլալի. — Կը սրտմտի՞ք ատով :

Քսանքիպպե. — Այնպէս որ կարելի չէ խօս-
քով արտայայտել : Վայրկեաններ կուգան ուր ան-
կարելի է ինքզինքս զսպել :

Եւլալի. — Սիրելի՛ Գասնթիպպէ, ինծի կը ներէ՞ք որ ձեզի խօսիմ անպատրուակ :

Քասնթիպպէ. — Կը ներեմ. խօսեցէ՛ք :

Եւլալի. — Կը վախճամ որ նոյն վարմունքը ունենաք ինծի հետ : Իրաւունք մըն է որ մեզմէ կը պահանջէ, օրօրոցէ սկսեալ, մեզ իրար կապող մտերմութիւնը :

Քասնթիպպէ. — Ըշմարիտ կըսէք, ու երբեք չունեցայ մտերմութիւն մը որ ձեզմէ աւելի սիրելա- գոյն ըլլար ինծի :

Եւլալի. — Ի՞նչ ալ ըլլայ ձեր ամուսինը, լաւ խորհեցէ՛ք որ իրաւունք չունիք զանի փոխելու. ձեր ամուսինը, կեանքերնուդ մինչեւ վերջը, ձեր ամուսինը ըլլայ պիտի և դուք անոր կիներ կը մնաք :

Քասնթիպպէ. — Ի՞նչ ըսեմ անոնց որ մեզմէ խլած են ապահարզանի իրաւունքը :

Եւլալի. — Ի՞նչ կըսէք : Քրիստոս ինքը ուզած է ատիկա :

Քասնթիպպէ. — Ինծի դժուար է հաւատալ այդ բանին :

Եւլալի. — Այո՛, այդպէս : Ուրեմն ձիզի երկուքնուդ ալ, ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ ձկիլ իրարու ճաշակի և բնաւորութեան՝ ջանադիր ըլլալով ներդաշնակ ապրելու :

Քասնթիպպէ. — Մի՞թէ կարելի է զանի վերաստեղծել :

Եւլալի. — Կիները մե՛ծ ազդեցութիւն կը բա- նեցնեն իրենց ամուսիններու վրայ :

Քասնթիպպէ. — Դուք միշտ ներդաշնակ էք ձեր ամուսինին հետ :

Եւլալի. — Հիմա խաղաղ է ամէն բան :

Քասնթիպպէ. — Ուրեմն կա՞ր ի սկզբան վեր- դով մը :

Եւլալի. — Ո՛չ երբեք փոթորիկ. սակայն՝ ինչպէս որ կը պատահի կեանքի մէջ, մերթ կը բարձրանային փոքր ամպեր որոնք պիտի կրնային փոթորիկ յարուցանել եթէ քաղցրութիւնը խափա- նարար չըլլար : Իւրաքանչիւր ոք ունի իր առանձին կարծիքը, ու, անպատրուակ խօսելով, իւրաքան- չիւր ոք ունի իր սեփական թերութիւնները. բայց կան պարագաներ ուր ճանչնալու ենք զանոնք և ոչ թէ՛ ատել, ու անշուշտ, ամուսնութեան մէջ ատիկա :

~~Քասնթիպպէ.~~ — Յաճախ կը պատահի որ մի- աբանութիւնը անհետ կըլլայ էրկան ու կնոջ մէջ- տեղը՝ դեռ զիրար չճանչցած : Պէտք է շատ զգու- շութիւն ընել այդ մասին : Անգամ մը որ գժտու- թիւնը պոռթկացած է, համաձայնութիւնը գժտա- րաւ կը վերածնի, մանաւանդ երբ մինչեւ անտաշ նախատինքներ յառաջ գացած են : Սոսնձուած առարկայ մը, փակչուած թէ ոչ, դիւրաւ կան- ջատուի. բայց անգամ մը որ սոսինձը չորցած է առարկային վրայ, ալ ոչ մէկ բան չի զօրեր անոր

ամբողջեանը : Ուստի՞ ոչ մէկ բան զանց ընելու է առաջին րոպէէն սկսեալ , որպէս զի անվրդով դաշնակութիւնը աճի ու հաստատուի էրկան ու կնոջ մէջտեղը : Այս մասին՝ ամէն բան կը յաջողցնեն կամարարութիւնն ու հեղութիւնը : Որովհետեւ սովորաբար վաղանցիկ է այն սիրախառնութիւնը որ գեղեցկութիւնը կը ներշնչէ :

Քսանթիպպէ. — Բայց , կաղաչեմ , պատմեցէք ինծի թէ ի՞նչ միջոցներով յաջողեցաք ձեր բնաւորութեանը ճկել ձեր ամուսինը :

Եւլալի. — Ըսեմ պիտի որ դուք ալ ինծի պէս ընէք :

Քսանթիպպէ. — Եթէ կարենամ :

Եւլալի. — Շատ դիւրին է , եթէ ուզէք : Տակաւին ժամանակ կայ . երիտասարդ է ձեր ամուսինը , դուք ալ նոյնպէս . տարի մը կայ ու չկայ , կարծեմ , որ դուք ալ ամուսնացած էք :

Քսանթիպպէ. — Ծշմարիտ է :

Եւլալի. — Ուրեմն ըսեմ պիտի , բայց սա պայմանաւ որ այդ մասին բնաւ խօսք մը բերան չառնէք :

Քսանթիպպէ. — Վստահ եղէք :

Եւլալի. — Նախապէս ջանադիր եղայ , ամէն բանի մէջ , կամարար ըլլալ ամուսինիս ու երբեք դէմ չդալ անոր : Կուսումնասիրէի իր բնաւորութիւնն և իր ճաշակները , իր դէմքին վրայ կը նկա-

տէի ինչ որ հաճելի էր իրեն և կամ անհաճոյ , ճիշդ անոնց պէս որոնք կընտելացնեն փիղեր , առիւծներ և կամ ուրիշ անբաններ որ կարելի չէ՛ բռնաբար նուաճել :

Քսանթիպպէ. — Այդ տեսակ կենդանի մըն է տանը մէջ ունեցածս :

Եւլալի. — Անոնք որ փիղերուն կը մօտենան՝ ձերմակ չեն հագուիր . անոնք որ ցուլերը կը խնամեն՝ կարմիր չեն հագուիր . որովհետեւ տեսնուած է որ այդ գոյներէն կը խրաչին այդ անասունները : Նոյնպէս դիտուած է թէ թմբուկին որոտը այնքան մոլեգնաբար կը կատղեցնէ վագրերը որ զիրար կը բզկտեն : Անոնք որ ձիերը կընտելացնեն՝ խօսքեր կը հնարեն ու լեզուի բազխիւններ , գգուանքներ և ուրիշ միջոցներ՝ անոնց մոլեգին թափը մեղմելու : Ուրեմն մենք ալ աւելի պարտական ենք այդպիսի հնարքներ գործ դնելու մեր ամուսիններուն կատմամբ , որոնց հետ , ուզենք չուզենք , պիտի անցնենք մեր բոլոր կենցաղական գոյութիւնը :

Քսանթիպպէ. — Շարունակեցէ՛ք պատմութիւնը :

Եւլալի. — Դիտողութեանս համեմատ՝ ամուսինիս բնաւորութեանը համակերպեցայ , փոյթ տանելով որ տեղի չտամ դոյզն հակառակամարտութեան :

Քսանթիպպէ. — Ի՞նչէս կընէիք :

Եւլալի. — Առտին յանձանձանքի մէջ , որ

խակապէս կնոջ գործ է, մտադիր կըլլայի ո՛չ միայն բան մը զանց չընել, այլ բոլորովին հաշտ ու հաւասն դնալ իր ճաշակներուն, նոյն իսկ ամենէն փոքր բաներու մէջ:

Քսանթիպպե. — Ատ ինչպէս:

Եւլալի. — Կը դիտէի, զոր օրինակ, թէ ամուսինս աւելի կը սիրէր այսինչ կամ այնինչ կերակուրը, թէ՛ կուզէր որ համեմուած ըլլար այս ու այն եղանակաւ. թէ՛ կը փափագէր որ անկողինը յարգարուած ըլլայ այս կամ այն ձեւով:

Քսանթիպպե. — Բայց կարենալ համակերպիլ ճաշակին այն մարդուն որ երբեք տանը մէջ չէ՛ կամ տուն կը մտնէ հարբած վիճակի մէջ:

Եւլալի. — Սպասեցէ՛ք, հոտ է որ կուզէի գալ: Եթէ դիպուածով քիչ մը տխուր տեսնէի ամուսինս, եթէ խօսակցելու ժամը չէր, փոխանակ խնդալու և կատակաբանելու, ինչպէս կընեն մեծ մասամբ կիները, ես ալ, իմ կարգիս, լուրջ և հոգած կերպանք մը կառնէի: Հայելի մը, երբ հաւատարիմ է, միշտ կը ցոլացնէ նայողին պատկերը. այդպէս ալ՝ ընտանիքի մը մայրը պէտք է ցայտեցնէ իր ամուսինին տպաւորութիւնները, ու չըլլալ խընդագին՝ երբ ան վիշտ մը ունի, չըլլալ զուարթ՝ եթէ ան սրտնեղութիւն մը ունի: Եթէ պատահէր որ ամուսինս գոտմնած ըլլար, կտնդորդէի զինքը անուշ խօսքերով, կամ թէ լուռ կը կենայի իր բարկութեանը առջև, թող տալով որ ինքնին անցնի, և

ժամանակ տալով իրեն՝ իր արդարացումը ընելու և կամ իմ կշտամբանքս ընդունելու: Այդպէս կընէի ամէն անգամ որ տուն կը մտնէր՝ չափէ աւելի հարբած վիճակի մէջ: Իսկ այդ րոպէին՝ միմիայն ազուոր խօսքեր կընէի:

Քսանթիպպե. — Ո՛րքան ողբալի է կիներու վիճակը եթէ միմիայն տեղի պիտի տան իրենց ամուսիններուն երբ անոնք կը զայրանան, կը գինովնան ու կը հետեւին իրենց անձնահաճ կիրքերուն:

Եւլալի. — Այդ մեծարանքը փոխադարձ չէ՞ միթէ: Այր մարդիկ, իրենք ալ, յաճախ ստիպուած են տեղի տալ մեր բնաւորութեանը: Սակայն և այնպէս՝ կան պարագաներ ուր կինը, ծանրակշիռ շարժառիթով մը, կրնայ դիտողութիւններ ընել իր ամուսինին եթէ կարծէ նեղութիւն յանձն առնել այդ մասին, որովհետեւ աւելի լաւ է ուշադիր չըլլալ անոտի բաներու:

Քսանթիպպե. — Ե՞րբ է ատ:

Եւլալի. — Երբ պաղարիւն տեսնէք զանի, երբ հոգած չէ՛ ան, ոչ հարբած, այն ատենը, առանց վկայի, պիտի կարենաք մեզմով ազդարարութիւն ընել անոր, կամ մանաւանդ աղաչել՝ իրեն յիշեցնելով այս ու այն պարագան, — ա՛լ աւելի խնայել իր դրամին, իր համբաւին, կամ իր առողջութեանը: Այս դիտողութիւնները առաջ բերուելու են չնորհալից և սթափ ոճով մը: Երբեմն կը սկսիմ պահանջել ամուսինէս որ ինծի դէմ չնեղանայ եթէ

իր կինը տխմարութիւն կ'ունենայ անոր խորհրդա-
դատու ըլլալ իր պատիւին, իր առողջութեանն ու
իր կեանքին համար: Երբ ըսած եմ ինչ որ կուզեմ,
կարճ կը կապեմ ու կանցնիմ աւելի հաճոյական
նիւթերու: Որովհետեւ ահաւասիկ մեր ամենամեծ
թերութիւնը, սիրելի՛ Քսանթիպպէս, անգամ մը
որ կը սկսինք խօսիլ, ալ վերջը չենք բերեր:

Քսանթիպպէ. — Կըսեն:

Եւլալի. — Մանաւանդ շատ զգուշաւոր էի
երբեք յանդիմանական բան մը չըսել ամուսինիս
գռեհիկ մարդոց առջև և ոչինչ հրապարակ հանել
առտնին պայքարներէն: Աւելի դիւրաւ կ'ըլլայ հաշ-
տութիւնը երբ բան մը անցած է երկուքի մէջտեղ:
Սակայն, եթէ բան մը տեղի ունենար այնպիսի
հանգամանքներով որ կարելի չըլլար հանդուրժել,
և թէ կնոջ յանդիմանութիւնները չկարենալին
դարման մը ըլլալ, աւելի պատշաճագոյն պիտի
ըլլար որ կինը իր գանգատները լսելի ընէր ամու-
սինին ծնողքին կամ խնամքներուն քան թէ իրեն-
ներուն, ու, իր տրտունջի պատճառները թուարկելէ
ետքը, այնպէս մը ցոյց տար որ ա'լ աւելի մեղադ-
րէր իր թերութիւնները քան թէ իր էրիկը: Ու
ամէն բան ալ ըսելու չէ՛, որպէսզի ամուսինը ներք-
նապէս համոզուի իր կնոջ զգուշաւորութեանը և
հաճութիւն ունենայ անոր:

Քսանթիպպէ. — Այսպէս ընելու համար՝ փի-
լիսոփայ ըլլալու է:

Եւլալի. — Բայց ոչ: Այդ ընթացքով կը դըր-
դենք մեր ամուսինները՝ այն բանը ընել տալու մեզի:

Քսանթիպպէ. — Այնպիսիներ կան որ կարելի
չէ՛ ուղղութեան բերել՝ ամէն հնարաւոր զգուշու-
թիւնները գործ դնելով:

Եւլալի. — Ես բնաւ այդ կարծիքէն չեմ.
բայց ենթադրենք որ ճշմարիտը ըսէիք: Նախ և
առաջ խորհեցէք որ պէտք է հանդուրժել ամուսինի
մը ինչ որ ալ ըլլայ: Ուրեմն աւելի լաւ է հան-
դուրժել անոր, կամ քիչ մը մեղմացնել մեր զգու-
շաւորութիւններովը զանի քան թէ հետզհետէ վատ-
թարացնել մեր չարաչար վարմունքներովը: Ի՞նչ
պիտի ըսէիք եթէ յիշատակէի այնպիսի ամուսիններ
որոնք իրենց կ'իններ զգաստութեան բերին յար և
նման զգուշութիւններով: Մենք ա'լ աւելին պար-
տաւոր ենք ընել մեր ամուսիններուն:

Քսանթիպպէ. — Տեսնենք պատմութիւնը այն
ամուսինին որու համար կըսէք թէ այնքան տարբեր
է իմինէս:

Եւլալի. — Մտերմութեամբ կապուած էի կիրթ
և ազնուական մարդու մը: Սա իրեն կնութեան
առած էր տասնըութը տարեկան նորատի աղջիկ մը,
որ, իր ծնողքէն անբաժան, մեծցած էր ամարանոցի
մէջ ըստ սովորութեան այն ազնուականներուն
որոնք ընդհանրապէս, որսորդութեան և ձկնորսու-
թեան համար, դաշտի կեանքը կը սիրէին: Իբր
նորընծայ առաւ դանի, որպէս զի իր բնաւորու-

իր բնաւորութեանցը համար: Հայրը ներեց ու իր աղջկանը խոստացաւ՝ ամէն խանդաղատանք ունենալ իրեն համար եթէ տուած խօսքը պահէր:

Քսանքիպպե. — Յետո՞յ:

Եւլալի. — Մանկամարդ կինը, հօրը քովէն դուրս ելլելէ ետքը, մտաւ իր սենեակը ուր առանձին էր իր ամուսինը: Փաթթուեցաւ անոր ծունկերուն և ըսաւ. «Սիրելի՛ ամուսին, մինչև այսօր չէի ճանչցեր քեզ, ինքզինքս ալ չէի ճանչցեր. այստուհետեւ բոլորովին փոխուած պիտի գտնես զիս, միայն թէ մոռնաս ինչ որ անցած է»: Այս խօսքերուն վրայ, ամուսինը փարեցաւ անոր՝ խոստանալով ամէն բան շնորհել իրեն եթէ կը յարատեւէր այդ որոշումին մէջ:

Քսանքիպպե. — Լաւ ուրեմն. յարայուելո՞ց:

Եւլալի. — Մինչև մահը: Չկար ստորին բան մը որ չընէր խնդազին և փութկոտ աճապարանքով՝ իր ամուսինին հաճելի ըլլալու համար. այդքան զօրութիւն ստացած էր զիրենք միացնող սէրը: Քանի մը տարի ետքը, այդ մանկամարդ կինը յաճախ երջանիկ կը համարէր ինքզինքը՝ վիճակուած ըլլալով այդպիսի ամուսինի մը: «Առանց ատոր, կըսէր, կիներու մէջ ամենէն չարաբախար պիտի ըլլայի»:

Քսանքիպպե. — Այդպիսի ամուսինները այնքան հազուադիւրս են որքան սպիտակ ագռաւները:

Եւլալի. — Չեզի ուրիշ օրինակ մըն ալ բերեմ:

Մեր դրացին, ուղղամիտ ու առաքինի մարդ, այլ բնաւորութիւններովը փոքր ինչ ցասկոտ, օր մը զարկաւ կնոջը: Կինը, ամէն գովասանքի արժանի, վանք քաշուեցաւ ու հոն, ողբալով, հեծելով, թ ուլցուց իր վշտին երասանակը: Ամուսինը, քիչ մը ժամանակ անցնելէ ետքը, դիպուածով այդ վանքը մտաւ ու իր կինը տեսաւ արցունքներու մէջ: «Ինչո՞ւ կողբաս ու կը հեծե՞ծես, կըսէ, երախայի մը պէս»: Կինը պատասխանեց սա խմաստով: «Աւելի լաւ չէ՞ հոս ողբալ իմ աղետքս քան թէ պոռպոռալ փողոցին մէջ ինչպէս կընեն գրեթէ ամէն կիները»: Ամուսինը, յաղթահարուած ու զինաթափ այդքան ամուսնասէր լեզուէ մը, բռնեց կնոջը ձեռքէն ու խոստացաւ ալ չզարնել անոր, ու խօսքը պահեց:

Քսանքիպպե. — Ես ալ քանիցս խոստում արած եմ իմինէս այլեայլ միջոցներով:

Եւլալի. — Բայց, հիմակուհիմա, միշտ կռիւի մէջ էք:

Քսանքիպպե. — Ի՞նչ կուզէիք որ ընէի:

Եւլալի. — Նախ և առաջ պէտք է չտեսնելու գալ ձեր ամուսինին բոլոր անիրաւութիւնները, ու զանի հաշտեցնել կանխանքով (prévenance), մեծարանքով ու քաղցրութեամբ:

Քսանքիպպե. — Այնքան բիրտ է որ աշխարհի բոլոր կանխանքները չպիտի մեղմացնեն զանի:

Եւլալի. — Ահ, մի՛ ըսէք ատիկա: Չկայ վայ-

բենի գազան մը որ յարատե խնամքով վերջապէս
չընտանհնայ: Ուրեմն՝ մի յուսատիք մարդէ մը:
Քանի մը խօսքեր փորձեցէք, ու եթէ տեսնաք որ
իմ խորհուրդս դերե ելլէ, ինծի յանդիմանութիւն-
ներ ըրէք: Ուզէք չուզէք՝ պիտի ապրիք ձեր ամու-
սինին հետ: Ո՛րքան լաւցնէք զինք, այնքան աւելի
կը շահիք: Դուք աչուընիդ կը սրէք միմիայն անոր
թերութեանցը վրայ. կը կրկնապատկեն ձեր ատե-
լութիւնը, և դուք կերկնաք բռնելու ճիշդ այն
անկէն որ կարելի չէ բռնել: Քննեցէ՛ք մանաւանդ
ինչ որ լաւ է ու ձեռք երկնցուցէք այն անկին որ
կարելի է բռնել ⁽¹⁾: Ամուսնանալէ առաջ, պէտք է
գիտակ ըլլայիք իր բոլոր անկատարութեանցը, որով-
հետեւ ոչ թէ միայն աչքերով, այլ ականջով կըլլայ
ամուսինի մը ընտրութիւնը. հիմա հարցը ուրիշ
բանի մասին չէ, այլ բժշկել և ոչ թէ ամբաստանել:

Քսանքիպպէ. — Ո՞րն է այն ամուսինը որ
երբեք ամուսին մը ընտրած է ականջներով:

Եւլալի. — Աչքերով կընտրուի ամուսին մը
երբ նկատի կառնուին անոր մի միայն արտաքին
առաւելութիւնները, ու ականջներով՝ երբ խնամ-
քով կը տեղեկանանք այն ամէն բանի որ կըսուի
իր մասին ընկերութեան մէջ:

(1) Ըստ Եպիկտետի, ամէն բան երկու անկ ունի. մէկը դիւրաւ
բռնելիք, միւսը՝ ոչ, այսինքն՝ ամէն բան իր առաւելութիւնն և իր
անպատեհութիւնը ունի: Յիմարը կափուկէ=empoigner՝ գէշ անկը,
ու իմաստունը՝ լաւ անկը:

Քսանքիպպէ. — Իրաւունք ունիք, բայց
տարածամ:

Եւլալի. — Բնաւ տարածամ չէ ջանալ ուղ-
ղութեան բերել ամուսին մը: Ի՞նչ կըսեն ամու-
սինիդ համար իր բարեկամները, իր ծանօթները:

Քսանքիպպէ. — Կըսեն թէ շատ համբոյր բնա-
ւորութիւն մը ունի, քաղցր, վեհանձն, լաւ ընկեր է:

Եւլալի. — Ատիկա մեծապէս կը յուսացնէ զիս՝
որ մը տեսնել զանի ինչպէս որ կուզենք:

Քսանքիպպէ. — Միայն ինծի համար բոլո-
րովին տարբեր բան է:

Եւլալի. — Դուք ալ ձեր կողմէ, անոր նկատ-
մամբ, հանդիսացէք այնպէս ինչպէս որ ըսի. ու
եթէ, ձեր նկատմամբ, չիփսուի, Եւլալի մի՛ կոչէք
զիս, այլ Բզեօսալի ⁽¹⁾: Խորհեցէք որ տակաւին
երիտասարդ է, կարծեմ՝ հազիւ քսանըջորս տարե-
կան, դեռ չի գիտեր թէ ի՞նչ է ընտանիքի մը հայրը:
Ընտանիքի մը մօրը ամէնէն գեղեցիկ բարեմասնու-
թիւնն է հնազանդ ըլլալ իր ամուսինին. իր իս-
կական բնութեամբը ըմբռնեցէք իրը. ձեր ամու-
սինն է, չէք կրնար ուրիշ մը ունենալ, խորհեցէք
յետոյ այն փոքրիկ էակը որ կը վերաբերի ձեր եր-
կուքին: Ի՞նչ պիտի ընէք զանի: Պիտի տանի՞ք
ձեզի հետ: Պիտի զրկէ՞ք ձեր ամուսինը անոր վրայ

(1) Յունարենէ առնուած այդ երկու անունները կը նշանակեն,
Եւլալի՝ ան որ բարին կը խօսի, Բզեօսալի՝ ան որ ստախոս է:

ունեցած իրաւունքներէն : Պիտի թողո՞ւք իրեն :
Պիտի կապտէ՞ք ինքզինքնիդ՝ ձեր ամենէն աւելի
ունեցած սիրելի էակէն : Վերջապէս ըսէ՞ք ինծի .
ունի՞ք ուրիշներ որ ձեզի չարեացակամ են :

Քսանքիպպե. — Ունիմ կեսուրս , յետոյ՝ տալս
որոնք իրեն կը նմանին :

Եւլալի. — Զեզի շատ չարեացակամ են :

Քսանքիպպե. — Կուզեն որ մեռնիմ :

Եւլալի. — Շատ լաւ . աչքի առջև ունեցէ՞ք
այդ կիները :

Քսանքիպպե. — Ուրիշ ի՞նչ աւելի մեծ գո-
հունակութիւն պիտի կարենայիք հայթայթել անոնց
քան տեսնել ձեզ զատուած ձեր ամուսինէն , այրի՛,
ի՞նչ կըսեմ , այրիէ մը աւելի , որովհետեւ այրի մը
ազատ է նորէն ամուսնանալու :

Քսանքիպպե. — Ստուգիւ կը հաւանիմ՝ ձեր
խորհուրդին , բայց մշտատեւ տաժանքը որ անհրա-
ժեշտ է՝ կը խրաչեցնէ զիս :

Եւլալի. — Միտք բերէ՞ք այն բոլոր նեղու-
թիւնը որ յանձն առիք քանի մը խօսք յօդել սով-
րեցնելու սա թութակին :

Քսանքիպպե. — Անշուշտ չա՛տ նեղութիւն
քաշեցի :

Եւլալի. — Եւ դուք կը տատամսիք ամուսին
մը կարգի բերելու տագնապին առջև , ան՝ որու
հետ զուարթագին անցնէք պիտի ձեր բոլոր կեանքը :

Մարդիկ ի՞նչ տաժանք յանձն չեն առներ մարդելու
համար ձի մը , ու մենք կը տրանջանք այն աշխա-
տանքէն երբ հարցը կուգայ աւելի քաղցրաբարոյ
ընելու մեր ամուսինները :

Քսանքիպպե. — Ի՞նչ ընելու եմ :

Եւլալի. — Արդէն ըսի ինչ որ պէտք է : Խնամք
ունեցէ՞ք որ տունը լաւ պահուի , որպէս զի ձեր
ամուսինը պէտք չունենայ դուրս ելլելու : Իրեն
նկատմամբ՝ քաղցրահամբոյր եղէ՞ք , առանց սակայն
մոռնալու որ կինը պարտաւոր է անկեղծ մեծարանք
ունենալ իր ամուսինի նկատմամբ : Ծանօթ է՞ք ձեր
ամուսինի ճաշակներուն , իրեն պատրաստեցէ՞ք ինչ
որ աւելի կը սիրէ : Քաղցր ու կանխոտ եղէ՞ք իբ-
բարեկամներուն համար , յաճախ սեղանի հրաւի-
րեցէ՞ք զանոնք : Զանազէ՞ք այնպէս ընել որ ձեր
հրաւիրեալները զուարթ ու խնդուն ըլլան : Այս
կերպով՝ կը վարժեցնէք զանի տունը կենալու և կը
նուազեցնէք ձեր ծախքերը :

Քսանքիպպե. — Կը հաւատա՞ք որ պիտի յա-
ջողիմ եթէ փորձեմ :

Եւլալի. — Վստահ եղէ՞ք ինծի . պատասխա-
նատու կըլլամ : Հիմակուհիմա , տեսնեմ պիտի ձեր
ամուսինը՝ այդ դասը իրեն ալ աւանդելու :

Քսանքիպպե. — Կը գովեմ ձեր մոտադրու-
թիւնը , բայց քանազէ՞ք որ բնաւ կասկած մը չու-
նենայ , ապա թէ ոչ՝ կրակ ու բոց կը տեղայ :

Եւլալի. — Մի՛ վախնաք : Անուղղակի կերպով

պիտի յորդորեմ զինքը՝ ինծի պատմելու ձեր կռիւ-
ները: Ատկէ ետքը՝ պիտի բերեմ դասիս, փաղաք-
շելով, և յոյս ունիմ զինքը բարեհամբոյր ընել
ձեզի: Եթէ հարկ ըլլայ, պիտի ստեմ ձեր մասին ու
ըսեմ թէ իրեն նկատմամբ սրտագին ոճով խօսած
էք ինծի:

Վսանթիպպե. — Թող Աստուած օրհնէ մեր
խորհուրդը:

Եւլալի. — Պիտի օգնէ մեզի, միայն թէ
չմատնէք:

Վ Ե Ր Զ Ա Ր Ա Ն

Ամուսնալուծութեան տիրանալէ ետքը, այսպիսի գրքոյկի
մը նորութիւնը անցած պէտք է համարել, գուցէ շատերու
կարծիրով: Ու այսուհետեւ, պարզաբար, բմծիծաղ մը պիտի
յառաջ բերէ պսակադիր քահանային, պսակի արարողութեան
առթիւ, հարսին շղարշին տակէն ու փեսային պատկառոտ
շրթունքներէն թռած «այո»ներու պաշտօնական արտասանու-
թիւնը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ուրեմն. բարքերու անհամաձայնու-
թիւն, մէկ երկու անշնորհք բառեր, կրքոտ ըոպէի մը մէջ ար-
տասանուած, բաւական պիտի ըլլան խզել խսպառ առաջին
ամուսնութիւնը որ անդրանիկ ուխտերով, կեանքի ամենէն
տաք սէրերով օծուած է:

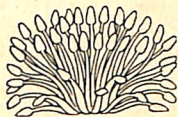
Այդ տեսութեամբ, շատ խախուտ բան մը պիտի ըլլայ
ամուսնութիւնը. ու հիմա, այդ թոյլտուութիւնը ձեռք բերուած
ազգերու մէջ, ամուսնութիւնները փոխուած ըլլալու էին երկ-
րորդ, երրորդ եւ գուցէ չորրորդ ամուսնութեանց, ու այդպէս
աստիճանաբար վար իջած: Բայց այդպէս չէ. ամուսնալուծու-
թեան թոյլտուութիւնը երբեք վնասած չէ ամուսնութեան հաս-
տատութեանը. ու, ընդհակառակն, շա՛տ տկարացած է ապա-
հարզանը, եթէ յառաջագոյն կրօնքի պարզ ըմբռնում մը, աւելի
մոլեռանդութեամբ խառն, պինդ բռնած էր ամուսնութիւնները,
հիմա պարտականութիւնն է որ բարձր կը բռնէ առաջին սէրե-
րու ուխտը՝ անձնանուէր արութեամբ տանելի ընելով երկու
կեանքի մէջ բաժնուած ընկերական կեանք մը, ուրկէ կախում

ունի տան մը շինութիւնն եւ օրհնութիւնը, եւ ուրիշ կախում ունի մանուկ-կեանքը. — ազգերու, ցեղերու եւ տուներու ապագան:

Մեր Պատրիարքարանի մէջ սովորութիւն եղած է, խօսք-կապի վերջին օրը, երկու տետրակ յանձնել տաներէցին, մէկը հարսնացուն տալու եւ միւսը փեսացուն: Բարի հօր մը, ինչ-պէս կը վայլէ մեր Պատրիարքարանի, բարի խրատներովը լիքն է տետրակը այն կեանքին համար որ կը սկսի պսակէն ետքը: Կը յիշեմ այդ գիրքը, հատ մըն ալ ինծի եկած էր նշանտուրիս օրը, թղթէ կարմիր երեսներով: Բայց ի՞նչ մեղքս պահեմ. ո՛չ բառ մը, ո՛չ բան մը կը յիշեմ ասկէ. ըսել կուզեմ թէ տեւական արդիւնք մը տեսնուած չէ այդ խրատականներէն: Խրատները կրնան լսուիլ կամ ոչ. բայց համոզումները կը մնան գրոցով մարմարին վրայ փորուած գիծերու պէս:

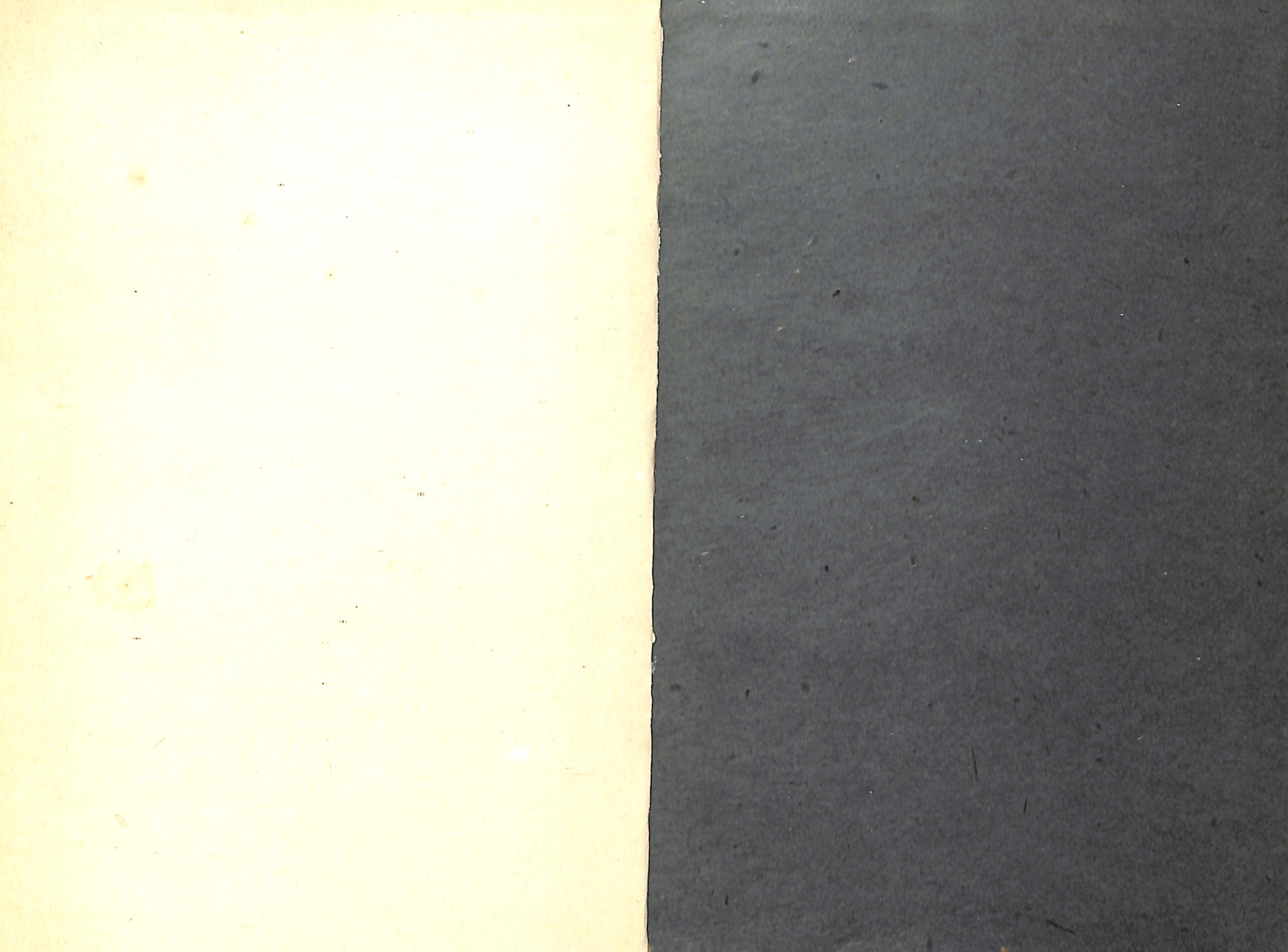
Այս գրքոյկի թարգմանիչին համոզումն է թէ Պատրիարքարանի կարմիր տետրակներէն անմիջապէս ետքը այդ թերթիկները կրնան գործ մը տեսնել, միշտ նոր, միշտ համոզկեր, իբրեւ ուղեցոյց մը ամուսնական կեանքի վրայ ուր կարմրագեղ վարդին հետ՝ տատասկն ալ կը ցցուի քստմնափուշ, եւ ուր լուսեղէն ճաճանչներու հետ՝ մթին ստուերներ կերկնման տարանոտ:

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ

505.

505.

ՀՀ Ազգային գրադարան

17540

NL0051133

ՀՀ Ազգային գրադարան

17548

NL0051132

ՀՀ Ազգային գրադարան

17547

NL0051131

ՀՀ Ազգային գրադարան

17547

NL0051130

ՀՀ Ազգային գրադարան

17546

NL0051129

ՀՀ Ազգային գրադարան

17545

NL0051128

11-72

